

Kritinio mąstymo ugdymas įvairiose disciplinose

Rašymas – tai mąstymas. Pradžios mokyklos pavyzdys

Jeigu jums dažnai pasitaiko rašyti įvairius pranešimus, ataskaitas ar kitokius rašytinius darbus, turbūt puikiai žinote, kaip tai nelengva. Daugeliui gerai pažįstama tokia situacija: reikia rašyti pranešimą, atrodo, žinai gana daug, bet sėdęs prie darbo suvoki, kad to per mažai. Kai rašytojai imasi naujo sumanymo, pirmiausia jie suvokia, kaip mažai žino. Bet rašydami, nagrinėdami mintis, skaitydami, parinkdami ir dėliodami žodžius, mes plečiame savo žinias. Mes mąstome. Rašymas – viena iš mąstymo formų. Taigi tu sėdi, mąstai, kankiniesi, meti šį darbą ir vėl grįžti, kol nerišlios mintys susirikiuoja į pageidaujamą visumą. Tiesa, reikės gerokai paplušėti, kol tai virs baigtiniu darbu. Tokius ir panašius jausmus patiria dauguma suaugusių žmonių, paėmę į rankas rašiklį ar sėdėdami priešais kompiuterio ekraną.

Sunkumų kelia pats rašymo procesas ir jo organizavimas. Reikėtų pažymėti, kad daugelyje užsienio mokyklų yra atskira rašymo disciplina, apimanti dalykinį ir grožinį tekstą, todėl tenykščiams žmonėms reikšti mintis raštu, ko gero, lengviau. Seminarų metu buvo užduotas klausimas: „Ar skiriasi dalykinio ir grožinio teksto rašymas?“ Daugeliui atrodė, kad tai skirtingi dalykai. Ir tik išklausę visą rašymo kursą, mes suvokėme, kad skiriasi stilius, leksika, sintaksė, bet ne pats rašymo procesas. Mūsų mokyklose į minčių reiškimą raštu žvelgiama šiek tiek kitu požiūriu. Mokiniai rašo rašinius, pranešimus, referatus, mokytojai juos nagrinėja, taiso klaidas, bet retai skiria laiko mokyti paties rašymo. Tikiuosi, kad toliau išdėstyta medžiaga pagelbės tiek jums, tiek ir jūsų mokiniams. Taip atsitiko daugumai KMUSR projekto seminarų klausytojų, kurie į rašymą pažvelgė naujai.

Rašymas – kritinį mąstymą ugdanti priemonė

Ugdant atvirą visuomenę, rašymui tenka svarbus vaidmuo. Pats pagrindinis dalykas yra tas, kad rašymas lavina kritinį mąstymą, o šis būtinas kiekvienoje istorinėje epochoje. Jei dėmesys labiau kreipiamas į patį rašymą, o ne į galutinį rezultatą, rašymas tampa įtaigia kritinį mąstymą plėtojančia priemone. Mokydami suvokti rašymo procesą, siekiame mokiniams parodyti, kaip išmokti mintis pateikti raštu. Tai gali būti labai naudinga. Be to, kad tobulėja žodynas ir kalba, mokiniai suvokia save kaip rašytojus (toliau rašytojas – kiekvienas rašan-

tis žmogus), mokosi vertinti savo mintis ir įsitikinimus. Rašymas žadina mokinių smalsumą, skatina atidžiai stebėti aplinką, daugiau skaityti kaip rašytojams, perprantant įspūdį stiprinančias kūrinio modeliavimo gudrybes. Rašymas padeda suvokti draugų pažiūras ir patirtį. Rašymo analizė bei kiti tyrimo būdai – galingas mokymosi įrankis, kurį naudoti galima visose pamokose. Kai vertinama patirtis ir mintys, o ne vien klaidos, kiekvienas mokinys gali sukurti puikių dalykų.

Rašyti būtinos sąlygos

Dažniausiai rašyti žmonės mokosi iš profesionalių rašytojų. Tiriame jų žodyną, kompozicijos gudrybes, stiliaus priemones, be to, aiškinamės, kokių sąlygų jiems reikia. Nepamirškime, kad ir pradedančiajam rašytojui būtinos tam tikros sąlygos.

Ko reikia rašytojui?

1. Reguliarios progos rašyti.

Būtina žinoti, kad ateis laikas, kai sėsime rašyti. Tai suvokdami, rengiamės šiam darbui iš anksto: mąstome, skaitome, svarstome idėjas, sudarome planą.

2. Įdomios temos.

Tai tema, kuri būtų aktuali, patraukli, žadintų rašytojo vaizduotę, skatintų reikšti mintis raštu.

3. Pavyzdžių.

Būtina skatinti mokytis iš kitų patirties, remtis tuo, kas tau tinka, atmesti, kas svetima. Tai, kas jau parašyta, yra formos, kompozicijos, meninių priemonių pavyzdžiai. Iš jų matome, kad ir genialūs rašytojai rašė, braukė, taisė, keitė, kol gimė žinomi literatūros šedevrai. Mokytojas turi pateikti pavyzdį, kaip rašytojas kuria.

4. Progos išsilieti.

Visi rašytojai siekia kurti taip, kad skaitytojui įsimintų. Per rašymą mintimis, idėjomis pasidalijame taip, kaip to negalima padaryti jokiais kitais būdais.

5. Įpročio taisyti.

Būtina nuolat grįžti prie darbo, pažvelgti į jį iš įvairių pusių, įvertinti. Šį įprotį privalu išsiugdyti kiekvienam rašytojui.

6. Bendraminčių paramos.

Tai galimybė pasidalyti džiaugsmiais ir rūpesčiais, mokytis iš kitų patirties. Kas gali geriau suprasti negu toks pat rašantis žmogus?

Rašymo procesas

Niekas negalėtų tvirtinti sukūręs vienintelį ir neginčijamą rašyti mokantį modelį. Čia pateikiamas vienas iš rašymo proceso apibūdinimų, kuris patenkino daugumos rašytojų lūkesčius. Tai D. Murray'aus (Murray: 1985) ir D. Graveso (Graves: 1982) pasiūlytas rašymo proceso modelis.

Pagal šį modelį reikšmingiausi yra šie rašymo etapai: *pasirengimas, metmenys, taisymas*. Jei rengiami spaudai, rašto darbai dar *redaguojami* ir *spausdinami*. Nebūtinai visi darbai turėtų pereiti šiuos tarpsnius čia siūloma tvarka. Peržvelkime išvardytus etapus ir metodus, kurie padėtų mokiniamis mokytis rašyti.

Norėtume pažymėti, kad mokytojai žino daug puikių metodų ir, be abejo, galės juos sėkmingai taikyti savo darbe. Mes neteikiame instrukcijų, ką ir kada daryti, tik norime paakinti jus imtis naujos veiklos. Taigi nebijokite bandyti, ir sėkmė jūsų neaplenks.

Pasirengimas

Tai stebėjimo, informacijos kaupimo ir minčių telkimo etapas. Apžvelgiame mintis pageidaujama tema, kurios ateina į galvą, ir imame planuoti, kaip jas išdėstyti raštu.

Šiame etape galėtume pasiūlyti rašytojams iš anksto rinkti reikiamą medžiagą, paskaityti, padiskutuoti su draugu, pažiūrėti laidą, prisiminti įvykį arba pamąstyti apie pateiktą įžymaus žmogaus mintį. Šiam etapui tiktų visi mąstymą skatinantys metodai.

Metmenys

Tai juodraštinis variantas. Rašytojas užrašo tai, ką nori tam tikra tema pasakyti, ir tas mintis paaiškina, praplečia. Reikia pažymėti, kad mes visą laiką nesąmoningai renkame informaciją ir iš tiesų žinome daugiau negu manome. Tad pirmas žingsnis rašant – prisiminti ir panaudoti turimas žinias. Nepamirškime to pasakyti savo mokiniamis.

Šiame etape dar nekreipiame dėmesio į rašyseną ar gramatinės klaidas, nesimame kritiškai vertinti minčių. Tai atliksime vėliau. Dabar skatinkime rašytojus laisvai ir drąsiai reikšti mintis. Išmokykime mokinius į rašinį (rašto darbą) žiūrėti kaip į juodraštį.

Priklausomai nuo rašinio tikslo ir paskirties pasirenkame raiškos priemones bei darbo būdus. Čia tinka vadinamieji „proto šturmo“ metodai: „minčių lietus“, „temos žemėlapis“, „laisvasis rašymas“. Pastarasis metodas šiame etape ypač plačiai taikomas.

Jeigu medžiagos daug ir norima ją atrinkti, sustruktūrinti, t. y. numatyti dėstymo seką, rašytojas gali pasirašyti planą. Vietoj tradicinio plano galima taikyti vadinamąjį „tinklo nėrimo“ metodą. Toks planavimas neįspraus į rėmus, o suteiks tam tikrą kompozicinę laisvę.

Dar keletas praktinių patarimų. Ryškiai užsirašykite temą ir (jeigu suformuluote) pagrindinę mintį: tai padės nuo jų nenuklysti. Nepamirškite palikti platesnių paraščių arba didesnių tarpų tarp eilučių – tuomet galėsite įrašyti praleistas mintis, keisti žodžius bei jų dėstymo tvarką, taisyti klaidas, o tekstas išliks įskaitomas. Nereikės tiek daug kartų perrašinėti.

Lietuva

Lietuva mūsų tėvyne.
Nuo senų senovės čia gyveno
lietuvių tauta. Dabar kaip
prieš septynis šimtus metų didysis
kunigaikštis Mindaugas suvienijo
valstybę. 1253 metais jis buvo vainikuotas
Lietuvos karaliumi. Lietuvą
valdė didieji kunigaikščiai, Vytautas
Didysis. Nuo XVI amžiaus vidurio
iki XVII amžiaus pabaigos Lietuvos
Didžioji Kunigaikštienė sudarė bendrą
valstybę su Lenkijos karalyste,
bet buvo savarankiška. Vėliau Lietuva
pateko Prūsijos imperijos valdžion.
1918 metų vasario 16 dieną
pasirašytas Nepriklausomybės
aktas ir Lietuva tapo

Taisymas

Kai jau yra metmenys, galima rašinį tobulinti. Taisydami peržvelgiame, ką turėjome ta tema pasakyti, patiksliname pagrindinę mintį, patikriname, ar tinkamai suformuluoti svarbiausi teiginiai, ar tikslūs faktai. Stengiamės, kad pateiktos mintys būtų kuo aiškesnės ir perteiktos kuo tiksliau.

Priklausomai nuo rašytojui keliamų tikslų rašinys ir taisymas. Tai gali daryti pats rašytojas arba jo suolo draugas, į pagalbą gali ateiti mokytojas arba dar kartą peržiūrėta knyga. Turėtume siekti, kad taisymas taptų įpročiu. Beje, pasiūlykime mokiniais nesistengti panaudoti visos turimos medžiagos. Ne gausa nusako darbo kokybę.

Redagavimas

Kai kūrinys pataisinėtas, jį reikia redaguoti. Šis darbas yra paskesnis, nes taisant rašinį galima sutrumpinti arba praplėsti, suskirstyti dalimis arba sujungti. Redagavimo įgūdžių reikia išmokti. Pasak čia siūlomos rašymo proceso teorijos, redaguojant reikia laikytis šių trijų taisyklių:

- siekti, kad rašinyje neliktų klaidų;
- žinoti, kas yra klaidinga;
- mokėti ištaisyti klaidas.

Žemesnėse klasėse šiame etape galėtų dirbti du žmonės – mokytojas ir rašantis mokinys. Kai pastarasis įgaus tinkamų įgūdžių, mokytojo vaidmuo sumažės.

Spausdinimas (skelbimas, paviešinimas)

Tai paskutinis rašymo etapas. Spausdinimas leidžia mokiniams susipažinti su kitų kūryba. Geros idėjos užkrečiamos, o spausdintas rašinys gali būti kūrinio modeliavimo, kalbos vaizdumo, vaizdinių priemonių, siužetinių linijų išdėstymo pavyzdys.

Būtent galimybė parodyti savo darbą kitiems, būti išklausytam ir įvertintam skatina daugelį mokinių norėti rašyti, taisyti ir tobulinti rašinį. Todėl taip svarbu atsiradus menkiausiai progai vaikų darbus demonstruoti.

Rašymo mokymo modelis pradžios mokykloje

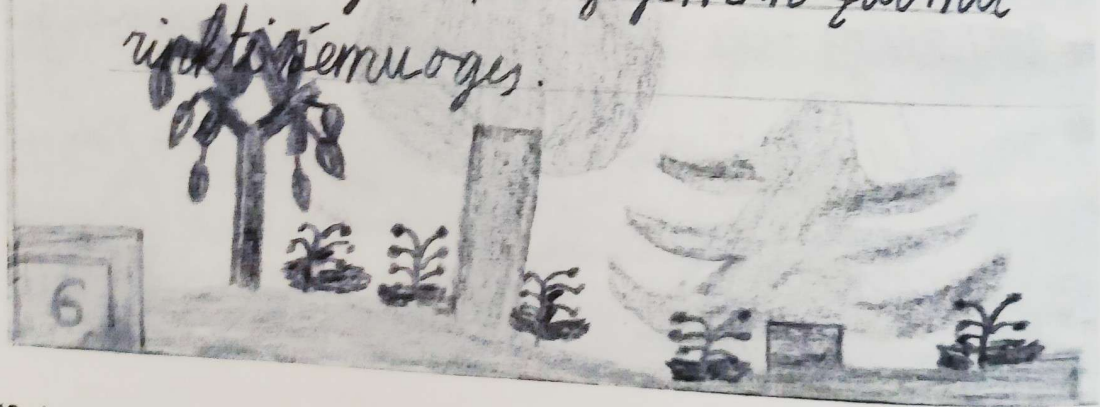
Aprašytoji teorinė rašymo proceso medžiaga praktiškai išbandyta Vilniaus miesto „Vyturio“ pradžios mokykloje. Darbas buvo pradėtas 1997 m. rudenį, kai KMUSR projektas atkeliavo į Lietuvą. Tuomet mano mokiniai buvo antrojai. Su jais ir pradėjau dirbti ta linkme. Antrųjų darbo metų pabaigoje jau galėjome džiaugtis trečiųjų reiškiamomis mintimis, rašto darbais, noru rašyti, gebėjimu analizuoti ir džiaugtis savo darbu. Savo patirtimi ir pastebėjimais norėčiau pasidalyti su mokytojais, besidominčiais šia tema.

Reikia pažymėti, kad pradžios mokyklos programa suteikia galimybę operuoti įvairiais kritinį mąstymą ugdančiais metodais bei daugiau laiko skirti metodo proceso mokymui. Šia galimybe reikėtų pasinaudoti. Tuo įsitikinsite vos pradėję dirbti. Kadangi mokant ir mokantis kritiškai mąstyti būtina racionaliai naudoti laiką, reikia mažinti užduočių apimtį, atrenkant ir sisteminant svarbiausias iš jų. Kuo anksčiau išmokysite vaikus metodo (ką, kokia tvarka ir koku tikslu turime daryti), tuo mažiau laiko gaišite tam vėliau.

Pradžios mokyklos mokytojai gerai žino, kad pirma ir antra klasės yra paren-giamosios kūrybiniais darbams rašyti. Šiuo laikotarpiu galima atlikti nemažai

Miskai

Didelę Lietuvos dalį užima
miskai. Daugiausia Lietuvoje auga
spygliuočių miskai. Miškuose galima
rasti grybus ir uogas. Vasarą ir rudenį
miškuose daug žmonių renka grybus
ir uogas. Reikia gerai pažinti grybus
ir uogas, kad nepaimti nuodingų. Miš-
kuose galima sutikti žvėrių ir paukščių:
stirnių, šernų, kiskių, vilkų, lapinų,
genių, pelėdų. Man labiausiai patinka
Labanoro giria, nes joje man įdomu
rinkti šermuoges.

užduočių, kurios palengvins tolesnį jūsų ir mokinių darbą. Viena iš svarbiausių – sukurti saugią aplinką. Jau pirmoje klasėje pradeda formotis vaiko nuostatos, kaip reikia dirbti, bendrauti, kokių laikytis taisyklių. Paskatinkime mokinius drąsiai sakyti savo nuomonę (nebūtinai teisingą), leiskime išsityti klaidas, pajusti savo vertę. Jeigu jūsų klasėje galios šios taisyklės, dirbti tikrai bus lengviau.

Rašymas – sudėtinga veikla. Patyręs mokytojas žino, kad vienas mokinytis to išmoksi negalės. Padėkime jam. Knygose ir pratybų sąsiuvinuose gausu siūlomų rašinių temų. Trečioje ir ketvirtoje klasėje tikslinga kai kurių jų atsisakyti, o sutaupytą laiką mokyti rašymo. Mūsų klasėje tai pasitvirtino.

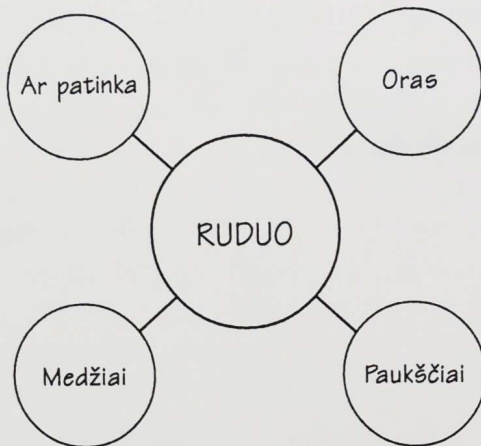
Mokyti vaikus rašyti įvairius darbus galima pradėti nuo pat pirmos klasės. Jau tada skatinkime juos mintis reikšti raštu, žodžiu ar piešiniais. Šiuo laikotarpiu galima kolektyviai „nerti tinklą“, dirbti poromis ir grupėmis, stengtis atsakinėti į atvirus klausimus, juos formuluoti, taikyti numatymo metodą, „skaityti“ dalimis (pradžioje skaito mokytojas) ir t. t. Remdamasi daugelio šiuos metodus išbandžiusių mokytojų patirtimi, galiu teigti, kad jų taikymas – tai tinkamai paruošta dirva pamokoms. Dažnai aptardavome mokinių veiklą, ir džiugu buvo matyti, kaip žengiame po mažą žingsnelį į nuodugnesnę darbo analizę, aišku, atitinkančią vaikų žinių lygį.

Jau antroje klasėje daugiau laiko ir dėmesio skyrėme mokyti ir mokyti rašyti rašinėlius. Labai svarbu laiku suvokti, kad tai ne atsitiktinis darbas, o dažnai pasikartojanti, tobulinama veikla. Tuomet dirbama daug atsakingiau, mokomasi iš savo klaidų ir laimėjimų. Mūsų klasėje tokie mokomieji rašiniai buvo rašomi kiekvieną savaitę. Daug laiko skyrėme darbams aptarti. To mes mokėmės gana ilgai, ir negaliu tvirtinti, kad iki galo išmokome, – vaikai nenoriai pripažįsta klaidas (ne rašybos) ar jas taiso. Padėtį visada švelnindavo tai, kad klasės draugų siūlymą ką nors keisti galima buvo atmesti išsakius savo motyvus. Vien darbo skaitymas ir analizavimas turėjo dvigubą naudą:

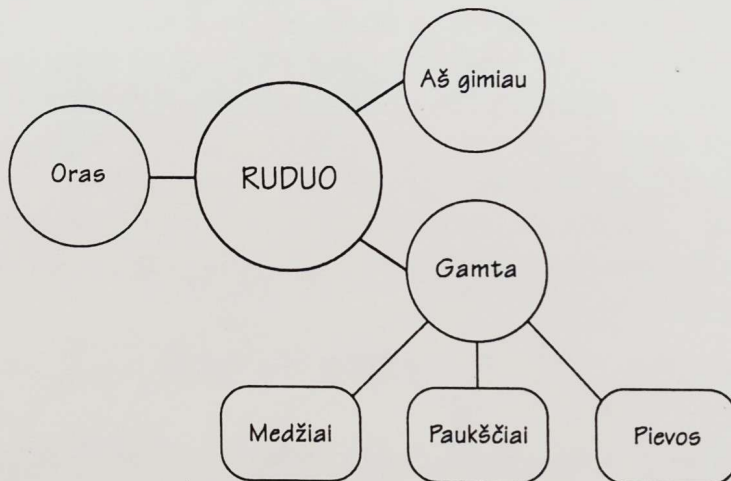
- rašytojas išgirdavo įvairių vertinimų ir galėdavo pasitaisyti;
- klasės draugai mokėsi iš kitų patirties.

Atskirai norėtusi pakalbėti apie rašinių temas. Mokytojas turėtų atsakingai žiūrėti į šį veiklos etapą. Mokomuoju laikotarpiu vertinga yra ta tema, kuri atitinka mokinių interesus, žadina vaizduotę ir emocijas, skatina reikšti mintis raštu. Vaikai yra išgyvenę daugybę nuostabių įspūdžių, ir mes, mokytojai, turėtume suteikti jiems galimybę tai išreikšti. Pradžioje vaikai pasakoja įvairius nuotykius, stebėtus įvykius. Taip pasirinkome temas iš klasės gyvenimo „Prie ežero“, „Neįprastų knygų paroda“, „Pertrauka antroje klasėje“, „Nuotykis miške“ ir t. t. Rašiniams parinkdavome reikšmingesnius įvykius iš mokinių gyvenimo patirties. Pasakojimą planuoti lengviau, nes čia pati įvykių seka lemia dėstymo tvarką. Vėliau rašėme rašinėlius ir abstraktesnėmis temomis, nors, pasak kai kurių kalbininkų, pradžios mokykloje dar anksti gvildinti tokias temas kaip „Miške“, „Ruduo“, „Vasaros atostogos“ ir t. t. Šiems darbams pasiruošti mes skirdavome daugiau laiko, įvairių veiklų metu mokiniai buvo skatinami iš anksto rinkti medžiagą, atlikti tikslines užduotis (rasti tekste aprašymų, parinkti patarlių, paieškoti sinonimų ir t. t.).

Ypač daug dėmesio buvo skiriama planavimui. Tam pasitelkėme „tinklo nėrimo“ būdą. Taip mokiniai atrinkdavo svarbiausią informaciją, įvardydavo, ką žino ir gali panaudoti. Jei nepasiklysta gausybėje dalykų, sustruktūrina norimas perteikti mintis.

II e klasės mokinės Monikos pavyzdys

II e klasės mokinės levos pavyzdys

Klasėje gali atsitikti ir taip, kad ne visi norės rašyti viena tema. Tuomet derėtų pasiūlyti keletą temų, tegul išsirenka patys. Na o jūs galėsite padėti planuoti.

Ilgą mokomąjį darbą mūsų klasėje vainikavo rašinėlis, skirtas Motinos dienai. Jis buvo rašomas ir tobulinamas net keletą mėnesių. Savo klasėje naudojausi projekto siūlomais rašymo etapais, bet kadangi tai pradžios mokykla, juos šiek tiek supaprastinau ir pasinaudojau tik man priimtinais darbo būdais.

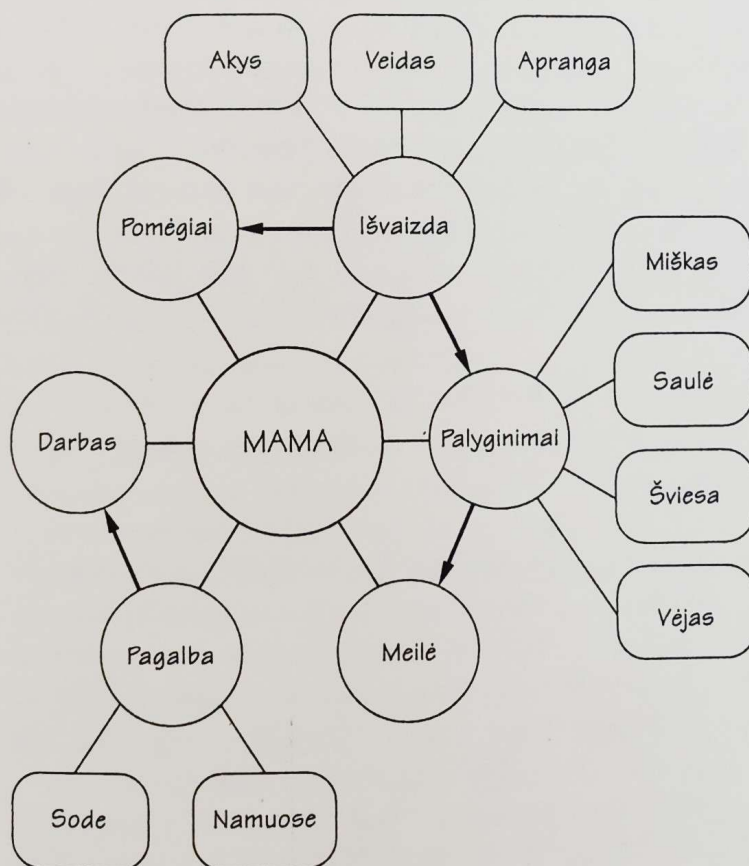
Darbą pradėdavome *planavimu*. Pradžios mokyklai siūlomas rašinėlių planas gerai žinomas:

1. Įvykio pradžia.
2. Dėstymas (Kas atsitiko?).
3. Įvykio pabaiga.

Vadovaudamiesi tokiu planu, moksleiviai neretai parašo vienodus, šabloniškus rašinėlius. Jų pradžios paprastai kartojasi („Vieną kartą...“, „Buvo...“, „Tai atsitiko...“). Mes stengėmės to išvengti. Planavimui pasirinkome pavyzdyje pateiktą „tinklo nėrimą“. Tai mąstymo prieš imantis rašyti metodas, rašymo orientyras, padedąs atrasti, kas aptariama tema jau žinoma. „Nunėrus tinklą“, galima dėstyti mintis.

Dirbama taip:

1. Atskiro lapo viduryje užrašome branduolinį žodį.
2. Aplink išdėstome su juo susijusius žodžius.
3. Tinklą galima „nerti“ toliau.
4. Šalia galima užrašyti vaizdingų posakių, žodžių.
5. Individualiai nustatome ryšius tarp dalių.

II e klasės plano pavyzdys

Visus siūlymus sako patys vaikai, pasitarę poromis. Išreiškiant bendrą poros nuomonę, išvengiama dažnų pasikartojimų.

Toks darbo planas turi nemažai privalumų:

1. Išdėstytos plano dalys nesunumeruotos – kiekviena jų gali būti pradžia ar pabaiga. Tai pasirenka pats vaikas.

2. Rašinėliai būna labai skirtingi.
3. Moksleivis gali remtis ta informacija, kurią žino geriausiai.
4. Rašinio struktūra išlieka planinga.

Ruošiant mokinius rašyti rašinį, mokytojui būtina patikrinti, ar jie turi tai temai reikiamų žinių. „Tinklo nerimas“ – puikus būdas tai padaryti, o kartu – galimybė turtinti mokinių žodyną.

Pradžioje planus kurdavome drauge, užrašydavome juos lentoje, aptardavome. Toks kolektyvinis rengimasis darbui padeda suprasti patį rašinio planavimo procesą. Įgiję patirties, planą vaikai gali užrašyti patys.

Kai planas parašytas ir aptartas, atsakyta į visus kilusius klausimus, skiriama savaitė juodraštiniam variantui, arba *metmenims*, sukurti. Laiko skirti reikėjo dėl dviejų priežasčių: prieš rašydamas mokinyms turi apmąstyti, ką žino, ir sugalvoti, kaip tai išreikšti žodžiais. Kadangi dirbama buvo nuolat, vėliau laiką trumpino. Vienintelė sąlyga rašiniui, skirtam Motinos dienai, buvo pradžia, prasidedanti palyginimu: „Mano mama kaip saulė (šviesa, daina, miškas, jūra, vėjas...)“.

Kadangi šią užduotį atliko antrokai, palyginimai jiems buvo pateikti. Reikėjo pasirinkti labiausiai patinkantį. Rašydami rašinėlį, mokiniai galėjo pasirinkti darbo formą, pateikiamą informaciją, jos seką. Įsitraukę į kritinį mąstymą, mokiniai aktyviai reiškia mintis, sieja įvairias idėjas, samprotauja pasirinkta tema. Kai juodraštis sukurtas, prasideda *taisymo darbai*. Pradžioje taiso pats rašytojas. Vėliau suolo draugai apsikeičia juodraščiais ir pieštuku pažymi vietas, kurias, jų nuomone, reikėtų pataisyti. Mokytojas aktyviai prisideda prie šios veiklos: eina nuo suolo prie suolo, dalyvauja svarstant, pataria, sprendžia konfliktines situacijas.

Mamai

Mano mama kaip saulė. Kai būna gera – skleidžia karštį (šilumą), tada šalia jos taip gera ir šilta, bet kai (ji) supyksta, būna baisi, karšta ir nenumaldoma. Bet dažniausiai ji gera. Jos (Mamos) gerumas, tai malonumas su ja būti, prie jos glaustis. Žodžiu, tai maloniausios (gražiausios) gyvenimo akimirkos. Jos niekada neužmiršamos. Mano mamai gražumas (galbūt) ne veide, bet viduje, širdyje. O pyktis dėl to, kad nori mums gero, ji saugo mus visomis išgalėmis. Už tai, ką ji (mamytė) man ir broliui padarė, atiduočiau viską, ką galiu. Ir labai stengiuosi ištaisyti savo klaidas. Kiekvieną vakarą, kai ji (tik) (mama) supyksta, aš pasižadu (sau) būti sau geras ir visą laiką jos klausyti. Bet vėliau pamatai, kad tai nėra taip lengva. Aš stengiuosi visomis išgalėmis ir noriu, kad mama tai suprastų. Daugiau jau nerašysiu, nors dar galiu rašyti labai daug.

2 e klasės mokinio Jotauto pavyzdys su taisymais

Dirbti drauge vaikai mokėsi ne tik nagrinėdami rašinėlius, bet ir atlikdami įvairias kitas užduotis.

Kai darbą ištaiso ir autorius, ir suolo draugas, vyksta jo *pristatymas* klasei. Aptardami darbus prieš klasę, laikomės griežtų taisyklių. Visų pirma iškeliamo

tai, kas pavyko, pagiriame už gražias mintis, naują informaciją. Tuomet pateikiame pastabas. Žinoma, čia nekalbama apie gramatines klaidas, kurios taisomos be sutikimo ir aptarimo. Tokia darbų analizė mūsų klasėje pasitvirtino ir padėjo išvengti didesnių konfliktinių situacijų. Darbus aptariant dalyvauja visi norintieji. Vaikai turi galimybę pasinaudoti draugų patirtimi, t. y. pakoreguoti savo darbą. Čia vėl būtina laikytis griežtos nuostatos: rašinėlj galima taisyti, bet ne keisti pagal draugų pavyzdj. Žinodami tai, vaikai puikiai susidoroja su užduotimi. Dabar jau beliko pasidžiaugti vaikų darbais, kurių keletas čia ir pateikta.

Mano mama kaip daina – skambi, maloni, skaidri. Ji palieką viską, net ir darbą, kad pabūtų su manimi, atiduotų visą savo pasaulj, kad aš būčiau sveikas. O aš paaukočiau savo gyvybę, kad mama būtų linksmas. Kai aš būnu vienišas, liūdnas, paskambina telefonu ir pasako, kad greitai grjė, aš būnu linksmas. O kai grjžta namo ir apkabina mane, jaučiuosi saugus.

Martynas J.

2e klasės mokinio Martyno pavyzdys

Mamai,

Mano mama kaip saulė. Jos šypsena primena šviesią, skaisčią saulę. Ji nušvinta kai šypsos. Saugo mus visur ir visada. Mama miela, bet kai supyksta būna lyg audra. Jos balsas lyg paukščio giesmė. O ta giesmė tokia graži. Mama dirba daugiausiai iš visų šeimos narių. Aš retkarčiais padedu mamai: pakloju lovą ir išplaunu indus. Aš saugi dėl to, kad turiu labai gerą mamą. Ji mane apsaugo nuo visų pavojų.

Laura

2e klasės mokinės Lauros pavyzdys

Mamai,

Mano mama, kai linksmas primena vėją. Ji švelni, miela ir meili. Kai supyksta būna kaip audra. Kai ji supyksta, gali su manimi nesikalbėti dieną, kartais net daugiau. Jos plaukai kaštonų spalvos, akys pilksvai melsvos. Ji nei aukšta, nei žema 166 cm ūgio. Gėles mėgsta lūgnes, tulpes. Medžius – kenj, gluosnj. Mama gimusi po žuvies ženklų kovo 8-ąją dieną. Miegoti eina apie 23 val. Galėčiau viską dėl mamos padaryti, kad tik mamai būtų saugu, šilta ir jauku. Ji toks žmogus, kurj mes turime mylėti, saugoti, gerbti. Nežinau ar yra tokių vaikų, kurie nemylėtų savo mamų. Aš pradėdu jaudintis, kai mama užtrunka darbe ar dar kur nors.

Raminta

2e klasės mokinės Ramintos pavyzdys

Karalius Mindaugas
Mindaugas buvo vienintelis Lietuvos
karalius. Jis pradėjo valdyti 1236 metais ir buvo
karūnuotas 1253 metais. Mindaugas norėjo

Tradicioniai lietuvių valgiai
Lietuviai nuo seno buvo žem-
dirbių tauta - jie sunkiai dirbo žemę,
todėl ir tradicioniai lietuvių valgiai yra
riebūs, sotūs.

Kunigaikštis Gediminas
Valdant Gediminui Lietuva tapo galingia-
sia valstybe Rytų Europoje. Turėdamas didelį
talentą politikoje, daugiausia jis valdė ne kar-
du, o išmintinga diplomacija.

Lietuva

Lietuva - mūsų tėvynė.
Nuo senų senovės čia gyveno
lietuvių tauta. Daugiau kaip
prieš septintis šimtus metų didysis
kunigaikštis Mindaugas suvienijo
valstybę. 1253 metais jis buvo vainiku-

Nemunas
Mūsų Nemunas - nedidelė upė. Karaliuje
re mažiam kaip šimtas mūsų didesnių.
Tadai mums ši upė - ilgiausia, didžiausia.
Nemunas - mūsų upių upelių tėvas.

Čia nuodugniai aptartas rašinėlio rašymo procesas, kokį praktikavau savo klaseje. Be abejo, galima pasakyti, kad žinant, kokia plati šiuolaikinė mokymo programa, nėra laiko trypčioti vietoje. Galbūt ir taip. Tačiau, kaip rodo praktika, tą patį laiką jūs skirsite rašinėlio klaidų analizei. Tad ar ne geriau rašymo procesą išmokti išsamiai, o vėliau akcentuoti naujoves, taisyti klaidas? Spręskite patys.

Kiekvienam rašinėliui skirti tiek laiko nėra galimybės. Mokytojas pats turi nuspręsti, kuriam darbo etapui numatys daugiau laiko, o kurį galbūt praleis. Galima rinktis, kurį rašinėlį analizuoti, o kurį rašyti neaptarus. Patirtis rodo, kad, kelis kartus tuos pačius etapus pakartojus, vaikai užduotis atliks vis greičiau ir sėkmingiau. Rašinėliai bus įdomūs, kūrybingi ir įvairūs. O rašymo įgūdžius galima bus pritaikyti ir kitose pamokose.

Kritinis mąstymas ir istorijos vadovėliai

Visos naujosios istorijos programos Lietuvoje į pirmą istorijos mokymo(si) tikslų vietą kelia bendrųjų programų teiginį: „Istorijos paskirtis – padėti mokiniams formuoti istorinę sąmonę, supratimą, kad šiandienos pasaulis, jo tvarka ir vertybės yra istoriškai sąlygotos ir kintančios, kad jos privalo būti dabarties žmonių atsakingai kuriamos ir sergstimos“ (Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos: 1997). Labai panašų teiginį matome ir pačioje naujausioje istorijos programoje: „Istorijos paskirtis – padėti moksleiviams formuoti istorinę sąmonę, supratimą, kad šiandienos pasaulis yra istoriškai sąlygotas žmonijos ilgaamžės raidos rezultatas. Mokantis istorijos nuosekliai susipažįstama su svarbiausiomis istorinėmis epochomis, istorinės raidos mechanizmu, tautos ir žmogaus vaidmeniu istorijoje, perprantama istorijos sąvokų reikšmė, išmokstama savarankiškai apmąstyti ir vertinti istorinę patirtį“ (Bendrojo lavinimo mokyklos programos. Istorija: 1999).

Taigi šiandienos mokykloje ypač pabrėžiama šiuolaikinio pasaulio supratimo bei orientavimosi jame svarba. Savaiame suprantama, kad praeities faktų žinojimas yra ne pats sau tikslas, o tik priemonė, padedanti susidaryti dabarties vaizdą. Todėl istorijos pamokose ima vyrėti ne atmintis, o gebėjimas kritiškai vertinti praeities įvykius, reiškinius, procesus.

Kritinis mąstymas ir istorijos mokymasis

Tyrėjas J. Nicholas straipsnyje „Mąstymo gebėjimai ir istorijos besimokantys vaikai“ (Thinking through the Curriculum: 1998) tarsi patvirtina šį požiūrį. Jis aprašo 1989–1991 m. vykusius debatus dėl Anglijos nacionalinės istorijos programos ir pasakoja, kaip kartą per susirinkimą trisdešimties tėvų buvo paprašyta surašyti istorijos faktus, kuriuos jie prisimena iš savo istorijos pamokų, bei kokių istorijos žinių jie tikisi iš savo vaikų. Atsakymų analizė parodė, kad iš atminties iškilę žinių fragmentai buvo iškraipyti ir klaidingi, netgi nusižengiantys padorumui. Suaugu-

Kritinio mąstymo ugdymas įvairiose disciplinose 57